

DE GROTE GELE KWIKSTAART IN EN OM AMSTERDAM

Willem vd Waal

De Grote Gele Kwikstaart is volgens de *Avifauna van Nederland* (1970) een schaarse broedvogel en een trekvogel die in het najaar van augustus tot in november doortrekt. In het voorjaar vindt de doortrek vanaf begin maart tot in mei plaats. De soort is ook wintervogel in zeer klein aantal.

Als we uit 21 jaar Mededelingblad en Gierzwaluw de waarnemingen van de Grote Gele Kwikstaart in de regio Amsterdam op een rij zetten, dan zien we het volgende:

1962	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74	75	76	77
	4	3	1	0	0	1	4	3	2	3	0	2	11	9	10
18															
1978	79	80	81	82	83										
	15	2	1	6	14	5									

In vrijwel alle jaren werden er dus Grote Gele Kwikken gezien met uitzondering van 1965-66 en 1972. Voor 1983 zijn slechts de eerste drie maanden meegeteld. Opvallend is de terugval na de strenge winter van 1962-63, terwijl de vrij strenge winter van 1976 geen terugval veroorzaakt. De winter van 1979-80 geeft echter wel een daling te zien, zodat het maar de vraag is in hoeverre strenge winters van invloed zijn op doortrekkende en eventuele overwinterende Grote Gele Kwikstaarten. Strenge winters hebben wel invloed op de broedvogelpopulatie in ons land (Teixeira 1979).

De seizoenspreiding

De tijd van het jaar waarin de Grote Gele Kwikstaart in onze regio wordt gezien is meestal het laatste kalenderkwartaal, nl. september t/m december. Ook in januari en februari worden nog exemplaren gezien. Dit wordt duidelijk wanneer we het volgende maandoverzicht bekijken:

juli	aug	sept	okt	nov	dec	jan	febr	mrt	apr	mei	jun
1	1	16	27	21	13	13	8	9	1	0	0

De enige juliwaarneming is er een uit 1977 (28 juli). Het betrof een juveniel exemplaar dat over de Vijfhoek vloog. De enige augustuswaarneming stamt ook uit 1977 en hierbij ging het om een exemplaar dat van 15 augustus tot en met 4 september op het dak van de tramremise bij de Kromme Mijdrechtstraat verbleef. Septemberwaarnemingen zijn al gewoner, al zijn het er nog niet echt veel. Het betreft meestal overtrekkende exemplaren. De piek van doortrekkende en ook van pleisterende Grote Gele Kwikstaarten vinden we in oktober. Tot in maart worden er daarna exemplaren gezien in steeds afnemende aantallen naarmate het voorjaar nadert. Het gaat hier steeds om 1-2 exemplaren. Opvallend is een aprilwaarneming uit 1969 van een zingend mannetje dat in het Amsterdamse Bos van 5 tot 27 april werd waargenomen bij de Grote Sluis. Vrijwel alle waarnemingen hadden betrekking op 1 exemplaar. Slechts zelden was de sexe te bepalen. Vrouwtjes werden vastgesteld op 9 januari 1974 op de Zwanenburgwal, Amsterdam Centrum, op 20 oktober 1976 op de weilanden van Boerderij Meerzicht, Amsterdamse Bos en op 6 november 1971 bij de Sluis en het Huis van Mus, Amsterdamse Bos.

Grote Gele Kwikstaart

René Pop

Slaapplaatsen en trek

Ondanks het feit dat een groot gedeelte van de waarnemingen overvliegende en dus ook vaak roepende exemplaren betrof werden de echte trekwaarnemingen gedaan op de Vijfhoek. Zoals wellicht bekend wordt daar geregeld zowel in het voor- als het najaar trek geteld. De overige vogels waren vaak exemplaren die van of naar de foerageerplaats en/of slaapplaats vlogen. De volgende slaapplaatsen, danwel plaatsen waar zeer geregeld en vaak voor langere tijd Grote Gele Kwikstaarten werden gezien zodat de nabijheid van een slaapplaats aannemelijk was, werden genoteerd:

5-12-68 t/m 17-2-69	1 ex	Omval Amstel
5-11-73 t/m 15-3-74	1 ex	Amstel Brouwerij
14-10-74 t/m 3-3-75	1 ex	Amstel Brouwerij
29-10-74 t/m 20-2-75	1 ex	Rioolzuivering Amstel
10-10-75 t/m 30-3-76	1 ex	Amstel Brouwerij (op 19-2-76 2 ex)

1-1-77 t/m 15-2-77	1-4 ex	Kampeertterrein Asd Bos
17-1-77	1 ex	Amstel Brouwerij
15-8-77 t/m 4-9-77	1 ex	Tramremise Kromme Mijdrechtstraat
25-11-77 t/m 10-12-77	1 ex	Kampeertterrein Asd Bos
12-12-77 t/m 16-3-78	1 ex	Amstel Brouwerij
19-10-78 t/m 19-11-78	1 ex	Omval Amstel
24-10-78 t/m 14-12-78	1 ex	Amstel Brouwerij (op 24 & 25-10-78 2 ex)
26-1-83	1-3 ex	Sportpark Ookmeer

Opvallend zijn het veelvuldig voorkomen op het terrein en het dak van de Amstel Brouwerij en de Omval Amstel. Het voorkeursbiotoop van de Grote Gele Kwikstaart zijn snelstromende, natuurlijke beken. Niet een biotoop dat in en om Amsterdam veel voorkomt. Als nestplaats worden graag door de mens opgerichte bouwwerken gebruikt zoals bruggen, stuwten, gebouwen en oeverbeschoeiingen (Teixeira 1979). Zulke plekken vinden we in en rond de stad wel. Snelstromend water wordt bijv. gevonden bij sluizen en gemalen. Het dak van de Amstel Brouwerij is een plat grinddak waarop plassen water blijven staan, zodat het met de nodige fantasie wel wat weg heeft van een grindbedding langs een beek of rivier. Grote Gele Kwikken beschikken blijkbaar over deze fantasie. De Amsterdamse grachten spreken ook wel tot de verbeelding van de soort, vooral als er een schuine steenschoeiing of wallekant is of wanneer er wat balken of vlotjes drijven.

Het najaar van 1983

Het najaar van 1983 bracht vele waarnemingen van Grote Gele Kwikstaarten in onze regio. Niet alleen in en om Amsterdam, ook in de rest van het land werden er veel gezien (zie bv *De Graspieper* 3: 187).

In en rond Amsterdam werden van september t/m december 1983 zo'n 35-50 Grote Gele Kwikstaarten gemeld. Het maximum van 50 is slechts een schatting omdat het om tientallen trekwaarnemingen op de Vijfhoek gaat. Deze worden tzt in het herfsttrekverslag Vijfhoek opgenomen.

Opvallend is dat er in de laatste vier maanden van 1983 bijna de helft van het aantal van de voorafgaande 21 jaren (=113) is waargenomen. Zetten we de aantallen van het laatste kwartaal van 1983 op een rij dan zien we het volgende:

sept	okt	nov	dec
1	4	22	6
(max tot 50 ex)			

November springt er echt uit. Ook in 1983 werd er weer een slaapplek gemeld bij de Omval Amstel. Daar kwamen steeds 3-4 ex slapen.

Zetten we de waarnemingen per decade uit, dan krijgen we het volgende beeld:

sept			okt			nov			dec		
1-10	11-20	21-30	1-10	11-20	21-31	1-10	11-20	21-30	1-10	11-20	21-31
0	0	1	0	0	4	3	3	12	0	0	4

De Grote Gele Kwikstaart en de temperatuur

De gemiddelde temperatuur is september was 18° C, in oktober 12° C, in november 8° C en in december 3° C. In de nacht van 31 november op 1 december begon het plotseling te vriezen. Waarschijnlijk mede daardoor zijn er in de eerste decade van december geen Grote Gele Kwikken gezien. In de laatste decade van december was het weer somber met regen- en hagelbuien en in heldere nachten nachtvorst,

terwijl de gemiddelde temperatuur + 5° C was. Deze weersomstandigheden komen uit mijn eigen waarnemingenboekje en zijn dus geen officiële KNMI gegevens. In de laatste decade van december worden er weer wat Grote Gele Kwikken gezien, echter niet zoveel als eind november het geval was. Wellicht waren dit vogels uit noordelijke streken die hier probeerden te overwinteren maar door de vorst gedwongen zuidelijker trokken. Begin januari 1984 was het weer bijna gelijk aan dat van eind december 1983. Er werden geen exemplaren waargenomen.

De Grote Gele Kwikstaart is in en om Amsterdam een bijna jaarlijkse doortrekker, zij het in klein aantal. In sommige jaren overwintert de soort hier ook. Hierbij kan opgemerkt worden dat het overwinteren meer een combinatie lijkt te zijn van een geschikt biotoop en een in de omgeving wonende oplettende vogelaar, zoals bv bij de Amstel Brouwerij het geval was. Hopelijk geeft dit stukje voor anderen aanleiding ook eens beter op deze aardige soort te letten. De soort wordt tot in maart waargenomen, in deze maand wordt ook de meeste voorjaarsstrek geconstateerd. Er zijn slechts twee aprilwaarnemingen en één juli- en één augustuswaarneming. Het najaar van 1983 bracht ongewoon grote aantallen naar onze omgeving.

Met dank aan Henk de Groot voor het beschikbaar stellen van jaargangen Mededelingblad en aan alle waarnemers.

Literatuur

Teixeira, R.M. 1979 Atlas van de Nederlandse broedvogels. 's Graveland.

appendix. Overzicht van waarnemingen van de Grote Gele Kwikstaart in de regio Amsterdam per jaar en per maand.

	j	f	m	a	m	j	j	a	s	o	n	d
1962										1	1	2
63										3		
64										1		
65												
66												
67									1			
68										1	2	1
69	1	1		1								
70									1		1	
71									1	1	1	
72												
73											1	1
74	2	1	1							3	2	1
75	2	2	1							1	2	1
76	1	1	1						1	3	1	2
77	2	2				1	1		4	1	4	3
78	3	1	1						3	3	2	1
79			1								1	
80										1		
81									1	3	1	1
82			2						5	5	2	
83	2		2						1	4	24	6

+ 10-tallen doortrekkend

Willem vd Waal,
Laagte Kadijk 11'',
1018 BA Amsterdam.

WAARNEMINGEN IN DE REGIO AMSTERDAM MAART T/M MEI 1984

Gebruikte afkortingen:

JB - Jan Joost Bakhuizen
TE - Ton Eggenhuizen
FG - Frank van Groen
MH - Menno Huizinga
KH - Kees Hazevoet
CM - Cristiaan Marx
VOD - Vogeloverleg Diemen
WAP- Waarnemers Amstelveense Parken
WW - Willem vd Waal

Samengesteld door Willem vd Waal,
Laagte Kadijk 11'',
1018 BA Amsterdam,
tel. 272129.

De volgende periode beslaat de maanden juni t/m augustus. Graag uw waarnemingen zo spoedig mogelijk na 1 september naar bovenstaand adres!

Parelduiker

5/4 1 ex NO Vijfhoek, in vrijwel compleet zomerkleed (VOD)

Roodhalsfuut

26/3 1 ex Oostzanerplas (K. Arbouw, med. Oreel)

3/3 t/m 14/4 1 ex Vijfhoek, ruiend naar zomerkleed (VOD)

Geoorde Fuut

8/5 2 ex Bullewijkerplas (vd Berg & Damhuis)

19/5 1 ex in zomerkleed, Grote Vijver, Recr. gebied Spaarnwoude (Leijen)

Roerdomp

21/4 1 ex vliegend van Vijfhoek naar Diemerzeedijk (VOD)

26/4 1 ex omgeving gemaal Halfweg (FG)

Purperreiger

Eerste waarneming: 14/4 1 ex ZW Vijfhoek (VOD)

5/5 1 ex ZO Vijfhoek (VOD)

14/5 1 ex ZO Flevopark (TE)

19/5 1 ex foeragerend bij PEN-centrale Diemen (VOD)

Ooievaar

25/3 1 ex 's avonds landend op dak suikerfabriek Halfweg (Buker, med. KH)

9/5 1 ex zuidrand Ronde Hoep en Waver. Geringd ex (vd Berg)

10/5 1 ex Nesserlaan bij de Amstel, Amstelveen (WAP)

Lepelaar

Eerste waarneming: 9/3 1 ex Poelruiterplas, Spaarnwoude (MH)

Daarna weer geregeld in en bij de Poelruiterplas. Ook elders in de regio overvliegende en foeragerende exemplaren.

Kleine Zwaan

11/3 1 sub-adult bij Haarlemmerliede. Werd aangevallen door Knobbelzwanen en bijna verdronken (KH). Dit ex werd later teruggezien in de Poelruiterplas van 14/3 t/m 19/3 (MH, FG)

21/3 2 ad & 2 sub ad Poelruiterplas Spaarnwoude (MH)